

Street slogans: a specialised genre

Συνθήματα δρόμου: ένα ιδιαίτερο είδος λόγου

E. Dimitris Kitis

*Department of Linguistics
School of Literature, Language and Media
University of the Witwatersrand
dimitris.kitis@wits.ac.za*

Eliza Kitis

*Department of Linguistics, School of English
Aristotle University of Thessaloniki
ekitis@enl.auth.gr*

Abstract

In this paper we engage with street slogans, a distinct type of graffiti of anti-authoritarian content, attributed to anarchist youth; this type of graffiti ‘decorates’ the landscape of many European (and not only) cities, often quite densely, and can be thus considered part of the urban discourse (Scollon and Scollon, 2003). However, street slogans is a dominant characteristic of the modern Greek urban landscape with a concentration in specific areas, e.g., in university campuses, inner city areas, etc. These slogans are often produced during urban events such as demonstrations, or independently, hence their concentration in specific areas (areas of demonstrations such as a campus, inner city, or hangouts of youths, e.g., Exarcheia in Athens, or Ano Poli [upper city] in Thessaloniki).

In this paper we address two issues: 1. Are street slogans a specific genre? and 2. Do they qualify as anarchist discourse? We will use a corpus linguistics methodology for a quantitative analysis of a corpus of ca 1500 street slogans. We conclude that a quantitative analysis gives evidence for a positive answer to both questions; street slogans are a distinct type of genre, and, indeed, of an anarchist content.*

Εισαγωγή

In the vast literature on genres, we can discern various distinct methodologies in identifying broad text types or genres: amongst them we can include the method that focuses on detailing the formal characteristics of text types as well as the one that pays particular attention to situational contexts and social contexts surrounding the text, while another method may concentrate mainly on the special purpose of the text or the action fulfilled in the genre (Swales 2009) [“Worlds of Genre - Metaphors of Genre” in *Genre in a Changing World*, edited by Charles Bazerman, Adair Bonini, and Débora Figueiredo, The WAC Clearinghouse, Fort Collins, Colorado], or even on the text’s global (archetypical) relevance to the goal of the whole activity type (Kitis 1999).

Στην εργασία αυτή θα ασχοληθούμε με τα συνθήματα στους τοίχους των δρόμων, κοινώς λεγόμενα συνθήματα δρόμου, σλόγκανς τοίχων, ή ακόμα και μηνύματα τοίχων/στους τοίχους, αναρχικού περιεχομένου. Τα συνθήματα στους δρόμους ‘κοσμούν’, με περιοδικό χαρακτήρα, τόσο το κέντρο πολλών ευρωπαϊκών πόλεων όσο και περιφερειακές γειτονιές. Αυτή η πυκνότητα μας υποχρεώνει να τα

αναγνωρίσουμε ως κείμενο αστικού τύπου (urban discourse) (Scollon and Scollon, 2003). Αλλά στο ελληνικό αστικό τοπίο αυτό το κείμενο είναι πλέον κυρίαρχο τόσο στο κέντρο των πόλεων όσο και σε κάθε γειτονιά, με σχετική συγκέντρωσή του σε ιδιαίτερες περιοχές, π.χ., σε πανεπιστημιακούς χώρους, Εξάρχεια, Άνω Πόλη, κλπ. Τα συνθήματα αυτά συχνά δημιουργούνται ή συντίθενται συνάμα με αστικά γεγονότα, και κυρίως κατά τη διάρκειά τους, όπως διαδηλώσεις, που δεν θα μας απασχολήσουν εδώ. Θα αναλύσουμε ένα σώμα περίπου 1500 συνθημάτων δρόμου από τον ελλαδικό χώρο, χρησιμοποιώντας εργαλεία ανάλυσης σωμάτων (ANTCONC) για να διερευνήσουμε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, εφόσον υπάρχουν, που θα δικαιολογούσαν την ταυτοποίηση αυτών των αναρχικών συνθημάτων, πρώτον ως ένα ιδιαίτερο κειμενικό είδος (genre), και δεύτερον ως ‘αναρχικό’. Δηλαδή, ποια είναι αυτά τα χαρακτηριστικά του που τυχόν δικαιώνουν τον όρο ‘αναρχικά’ που οι ίδιοι οι ανώνυμοι συγγραφείς τους διεκδικούν σύμφωνα με την υπογραφή τους; Το συμπέρασμα μιας ποσοτικής ανάλυσης, σε αντιπαράθεση με γενικότερα κειμενικά είδη, αλλά και συνοδευόμενη και από την απαραίτητη ποιοτική ανάλυση και ερμηνεία, επιβεβαιώνει ότι όντως τα συνθήματα δρόμου αποτελούν ένα ξεχωριστό κειμενικό είδος, που εντάσσεται στο αστικό τοπίο και αποτελεί επικοινωνιακό εργαλείο μιας συγκεκριμένης υποκουλτούρας με αφανή εκπροσώπηση. Η πρωτοτυπία αυτής της εργασίας έγκειται στο ότι για πρώτη φορά από όσο γνωρίζουμε γίνεται ανάλυση σε τόσο μεγάλο σώμα συνθημάτων τοίχου, και μάλιστα με τα ιδιαίτερα ερωτήματα που τίθενται.

Γκραφίτι και συνθήματα δρόμου

Το graffiti ή γκραφίτι, συχνά αποκαλούμενο ‘γκράφιτι’ για να διεκδικήσει μια καλλιτεχνικότητα και πρωτοτυπία στη φόρμα, και να διαχωριστεί από την απλή κακοποίηση των τοίχων, είναι τόσο αρχαία πρακτική όσο και η Έφεσσος, όπου συναντάμε αρχικά δείγματα γκραφίτι στον αρχαίο Ελλαδικό χώρο. Το γκράφιτι σήμερα έχει συνδεθεί με διάφορες τεχνοτροπίες και (υπο)κουλτούρες, όπως του hip-hop, κλπ., διεκδικεί πρωτοτυπία, καλλιτεχνικότητα και εφύια, ενώ οι δημιουργοί του έχουν την τάση για θέαση και προβολή της ατομικότητάς τους, όπως είναι εμφανές από την εικόνα 1. Αντίθετα, οι συγγραφείς των συνθημάτων δρόμου φαίνεται να έχουν μια συλλογική ταυτότητα, και δεν προβάλλουν καθόλου την ατομικότητά τους.

Picture 1. Graffiti and its authors

Picture 2. Street slogan (2008)

‘NEITHER GOD NOR BOSS’

Αυτός ο τύπος του γκράφιτι (εικ. 1) δεν θα μας απασχολήσει εδώ και πρέπει να τον διαχωρίσουμε από τα συνθήματα δρόμου ή μηνύματα στους τοίχους (εικ. 2), που είναι το θέμα μας.

Συνθήματα δρόμου

Τα συνθήματα δρόμου αποτελούν μια ιδιαίτερη μορφή γκραφίτι με κυρίως γλωσσικό κείμενο, άρα έμφαση στο λόγο, και ελάχιστη προσοχή στη φόρμα. Μπορεί να είναι διαίτερα ευφυή, να χαρακτηρίζονται από μια ανατρεπτική ποιητική (Kitis, 2011), και έναν ξεχωριστό δυναμισμό (Παπαβασιλείου, 2011), είναι κυρίως πολιτικού περιεχομένου, άρα είναι συνθήματα πολιτικά, και έχουν συγγένεια με το πολιτικό graffiti του Μάη του '68 ή τα συνθήματα του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ από τη Γερμανική κατοχή. Σπανιότερα, μπορεί να είναι φασιστικού περιεχομένου, αλλά κυρίως είναι 'αναρχικού' περιεχομένου. Μια άλλη μορφή συνθημάτων δρόμου είναι τα μη 'πολιτικά', όπως οικολογικά, γηπέδου, θρησκευτικά, ερωτικά, εθνικιστικά, κ.ά., αλλά ακόμη και αυτά που επικρίνουν το lifestyle όπως αναπτύχθηκε στις σημερινές δυτικού τύπου κοινωνίες στα πλαίσια ενός φιλελεύθερου καπιταλισμού, μάλλον συγκαταλέγονται στα πολιτικά συνθήματα και έχουν την ίδια πατρότητα με αυτά με πιο ανατρεπτικό περιεχόμενο.

Τα συνθήματα δρόμου (εικ. 2) δεν έχουν δημιουργούς ή συγγραφείς γνωστούς, που σίγουρα δεν θα φωτογραφίζονταν μπροστά στα δημιουργήματά τους. Δεν γνωρίζουμε αν είναι ατομικά ή συλλογικά δημιουργήματα, ξέρουμε όμως ότι οι συγγραφείς τους διεκδικούν μια συλλογική ταυτότητα, αφού στη πλειονότητά τους υπογράφονται ως 'αναρχικά'. Είναι, δηλαδή κατά δήλωσή τους, 'αναρχικού περιεχομένου' και παράγονται είτε κατά τη διάρκεια γεγονότων 'αντίστασης', όπως διαδηλώσεις, είτε εν κρυπτώ. Επομένως, η ταυτότητα των συγγραφέων τους μας είναι εντελώς άγνωστη εκτός του ότι θεωρούνται ή αυτοαποκαλούνται αναρχικοί και αντι-εξουσιαστές (βλ. εικ. 2, μήνυμα σε τοίχο εκκλησίας). Επειδή η πατρότητα αυτών των μηνυμάτων είναι άγνωστη, συχνά συνδέονται και με τους λεγόμενους 'κουκουλοφόρους', όπως επιμένει το σύστημα (ΜΜΕ, πολιτικοί) να αποκαλεί μάλλον απαξιωτικά τους αυτοαποκαλούμενους αναρχικούς. Η αναρχική ιδεολογία τους, όμως, σημειώνεται στην υπογραφή τους που συνίσταται στο αρχικό Α (Άλφα) για τον όρο 'Αναρχικοί/Αναρχισμός', έγκλειστο σε έναν κύκλο (βλ. εικ. 2). Ο γνωστός Βαλκανιολόγος Mazower τονίζει σε ομιλία του στην Αθήνα το 2013: "Απ' όσο γνωρίζω, δεν έχουμε καμιά σοβαρή μελέτη του θέματος, ούτε για το πώς ετικέτες όπως 'αναρχικοί' και 'αντιεξουσιαστές' έχουν χρησιμοποιηθεί, άλλες από τους ίδιους και άλλες από τους αντιπάλους τους."

Στην επόμενη ενότητα θα ασχοληθούμε πολύ σύντομα με την ιδεολογία του αναρχισμού και την πορεία του, εν όψει του ερωτήματος αν το περιεχόμενο των συνθημάτων όντως έχει αναρχική χροιά ή περιεχόμενο, και, αν ναι, τί είδους αναρχισμός προβάλλεται στα μηνύματα δρόμου.

Αναρχισμός και αναρχικοί

Σε αδρές γραμμές ο αναρχισμός είναι η ιδεολογία της αντεξουσίας ή της απουσίας της εξουσίας. Όλες οι μορφές του έχουν τα εξής κοινά χαρακτηριστικά:

- τον αγώνα τους για ένα μέλλον χωρίς κράτος
- την προσήλωση στην αυτονομία του ατόμου (βλ. Thoreau *Civil Disobedience*), και
- μια συναίνεση ότι οι αναρχικοί μπορεί να είναι παιδιά του Rousseau, δηλ. να συμπεριφέρονται με φιλελευθερίζοντα τρόπο (Levy 2010).

Ο McLaughlin (2007: 29) τονίζει ότι η ουσία του αναρχισμού βρίσκεται στον σκεπτικισμό του για την εξουσία: “Ο αναρχισμός ορίζεται κατ’εμέ ως σκεπτικισμός ως προς την εξουσία [authority], ...[οι αναρχικοί] είναι σκεπτικιστικές της κοινωνικής αρένας”. Διάφορες όψεις και ερμηνείες του αναρχισμού θεωρούν είτε ότι η εξουσία αποτελεί αντίφαση, είτε ότι είναι ένα ηθικό σφάλμα να πιστεύεις στην εξουσία.

Επομένως, οι αναρχικοί ή αντι-εξουσιαστές είναι φυσικό να επιδίδονται σε κριτική της υπάρχουσας κοινωνίας και των θεσμών της, με οδηγό ένα αντεξουσιαστικό ιδεώδες. Επιπλέον, οι αναρχικοί μάλλον συμερίζονται την άποψη ότι η ανθρώπινη φύση δικαιολογεί την ελπίδα τους για μια πορεία προς αυτό το ιδεώδες. Οι στρατηγικές για αλλαγή μπορεί να κυμαίνονται από αποκεντρωμένες εναλλακτικές, μη εξουσιαστικές και μη καταναγκαστικές πρακτικές, π.χ. συνεργατικές πράξεις, έως και ατομικά επικεντρωμένες πρακτικές που αφορούν αποκλειστικά το αναρχικό άτομο. Σε κάθε περίπτωση, η προοπτική είναι για μια ιδανική, μη-καταναγκαστική και μη εξουσιαστική κοινωνία (Clark, 1978), και η αφετηρία είναι το ανοιχτό θέμα της εξουσίας.

Ο Αναρχισμός στη μετεξέλιξή του

Μετά το 1960, και ιδίως μετά το 1980, ο αναρχισμός δεν υφίσταται πια ως επαναστατική προοπτική, αλλά ακόμη και ως ιδεολογία και πολιτική πράξη εκφυλίζεται πια, και καταλήγει να εκδηλώνεται ως μια σειρά προκλητικών αναθεωρητικών πράξεων. Μέσα σε αυτό το τοπίο μπορούμε να εντάξουμε μετά το 1960 τμήματα του φοιτητικού κινήματος καθώς και κάποια νέα κοινωνικά κινήματα όπως το κίνημα εναντίον του πολέμου του Βιετνάμ, τους χίπις, ακόμη και μερικά φεμινιστικά κινήματα αλλά και κινήματα ομοφυλοφύλων και μειονοτήτων (gay, black power, minority rights), κλπ. Ιδιαίτερα όμως μετά το 1980, ο μετεξελγμένος πια αναρχισμός εκδηλώνεται σε συμβολικές πράξεις guerrilla (π.χ., hit-and-run), ή όπως των πρασίνων αναρχικών και των ακτιβιστών, που σχεδόν πάντα έχουν προκλητικό χαρακτήρα, ενάντια στην παγκοσμιοποίηση, κλπ. (Levy, 2010). Σε όλη αυτή τη φάση μπορεί να συγκαταλέγονται και ενέργειες όπως απαγορευμένες τρομοκρατικές δραστηριότητες μικρών γκρουπούσκουλων ή ακόμη και μεμονωμένων ατόμων (π.χ., πυροβολισμοί πολιτικών προσώπων/πολιτικές δολοφονίες, εμπρηστικές ενέργειες κατά τραπεζών κατά τη διάρκεια διαδηλώσεων), αλλά και διάφορες αποσπασματικές ενέργειες, όπως η υποστήριξη ενός σώματος της κοινωνίας από ανεξάρτητες ομάδες όταν θεωρείται ότι βλάπτεται ή αδικείται από το κράτος (π.χ.,

απολύσεις κρατικών υπαλλήλων, κλπ.). Αυτό το φαινόμενο γίνεται ιδιαίτερα αισθητό στην Ελλάδα ιδίως μετά το 1974 (βλ. Kitis, 2014, που μελετά τη γενεαλογία του αναρχικού χώρου από το 1974).

Η υπόθεση που κάνουμε, βασιζόμενοι στην υπογραφή αλλά και στο περιεχόμενό τους, είναι ότι τα συνθήματα δρόμου αποτελούν μια τέτοια μορφή αναρχικής πράξης, και ότι εκφράζουν αναρχική, αντικαθεστωτική, αντι-κρατική ιδεολογία. Αυτή η ιδεολογία είναι φυσικό να εκφέρεται πρωτίστως αρνητικά, δηλαδή σε αντιλογία και αντίφαση προς ό,τι θεωρείται καθεστωτικό, θεσμικό και κρατικό. Αυτό μας οδήγησε να διερευνήσουμε πρωτίστως τη γλωσσική άρνηση στο σώμα των δεδομένων μας, δηλαδή των συνθημάτων του δρόμου, υποθέτοντας ότι, εφόσον η αντίθεση συχνά εκφέρεται με άρνηση, αυτή πρέπει να βρίσκεται στο σώμα των δεδομένων μας σε σημαντικά μεγαλύτερο βαθμό απ' ό,τι σε άλλα ανάλογα κείμενα.

Μεθοδολογία: Το σώμα των συνθημάτων δρόμου και τα εργαλεία

Το σώμα των συνθημάτων αποτελείται από περίπου 1440 συνθήματα (μετρημένα άπαξ), που ανέρχεται σε 11500 περίπου λέξεις. Προέρχονται από διάφορες περιοχές, αλλά τα περισσότερα συνελέγησαν/φωτογραφήθηκαν από την ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλονίκης και μερικά διαδικτυακά. Όπως ήδη ειπώθηκε, αυτά τα συνθήματα αποτελούν μέρος του αστικού τοπίου, και θεωρούνται κείμενο αστικού τύπου (urban discourse) (Scollon and Scollon, 2003). Όπως τα περισσότερα συνθήματα τοίχων, χαρακτηρίζονται από περιοδικότητα και αποδημία, δηλαδή, είναι πρόσκαιρα, γιατί είτε καθαρίζονται από το δήμο, ή ιδιωτικά, είτε μουντζουρώνονται ή αλλοιώνονται από άλλους 'συγγραφείς'. Αλλά, επίσης, αποδημούν, αφού 'ταξιδεύουν' σε διάφορες περιοχές της πόλης, επανεμφανιζόμενα είτε με την ίδια μορφή είτε σε διαφορετική εκδοχή, κλπ. Αποτελούνται κυρίως από γλωσσικά στοιχεία με μηδαμινή προσοχή στη φόρμα, ενώ διαχωρίζονται από το graffiti που διεκδικεί καλλιτεχνικότητα φόρμας, όπως ήδη αναφέρθηκε. Τα συνθήματα αυτά, δηλαδή, 'ενδιαφέρονται' για την ουσία του μηνύματος, εξού και συχνά αποκαλούνται 'μηνύματα' τοίχων ή σε τοίχους.

Το σώμα των συνθημάτων συγκρίθηκε με ένα άλλο σώμα δικό μας, που σχηματίσαμε από πολιτικά άρθρα, κυρίως κύρια άρθρα γνώμης (editorials) από την εφημερίδα 'Καθημερινή' ανάλογου μεγέθους (ελάχιστα μεγαλύτερο). Λόγω της αντικειμενικής δυσχέρειας να βρούμε ανάλογο είδος λόγου, αποφασίσαμε ότι ένα σώμα κειμένων πολιτικής άποψης θα ήταν το πλέον συγγενέστερο (από γραπτή γλώσσα) προς το αρχικό σώμα, αφού και τα δύο εκφράζουν πολιτικές και κοινωνικές απόψεις. Επίσης, συγκρίναμε το αρχικό σώμα ως προς τη συχνότητα κάποιων λέξεων με τα δύο άλλα σώματα κειμένων που έχουμε για την ελληνική γλώσσα:

1. τον Εθνικό Θησαυρό της Ελληνικής Γλώσσας (ΕΘΕΓ) (<http://hnc.ilsp.gr>), που είναι μία δομημένη συλλογή κειμένων της Νέας Ελληνικής γλώσσας, 50 εκ. λέξεων περίπου, από την οποία επιλέξαμε ως συγγενέστερο το υποσύνολο κειμένων 'Γνώμη, διαδίκτυο' με 61620 λέξεις, και
2. το Σώμα Ελληνικών Κειμένων (ΣΕΚ) (<http://sek.edu.gr>), που συγκροτήθηκε από την ομάδα του Διονύση Γούτσου (Goutsos, 2010).

Το εργαλείο σωμάτων που χρησιμοποιήσαμε ήταν το ANTCONC δημιουργίας του Laurence Anthony. Είναι ένα εργαλείο ανάλυσης σωμάτων που χρησιμοποιείται από γλωσσολόγους, μεταφραστές, από γλωσσικούς δασκάλους, αλλά και φοιτητές. Σου

δίνει τη δυνατότητα να αναρτήσεις το δικό σου σώμα και να διερευνήσεις όλο το φάσμα των δυνατοτήτων που σου παρέχεται από το εργαλείο, εφόσον υπάρχει η δυνατότητα αυτή στη γλώσσα που σ'ενδιαφέρει, π.χ., δεν υπάρχει δυνατότητα σημασιολογικής ανάλυσης για την Ελληνική (semantic tagging). Το ANTCNC υποστηρίζει, βασικά, Αγγλικά, αλλά και όποια γλώσσα υποστηρίζεται από Unicode, και έχει τη δυνατότητα να αναλύει απλά κείμενα αλλά και επισημειωμένα (POS tagging), και κείμενα με σχολίαση (annotated text).

Η ποσοτική ανάλυση που επιχειρούμε θα προσδώσει αξιοπιστία στις οποιεσδήποτε αξιολογικές ποιοτικές αναλύσεις ή εκτιμήσεις κάνουμε, που συνήθως αποτελούν την αφετηρία της ερευνητικής δραστηριότητας. Επίσης, η ποσοτική ανάλυση μπορεί να επιβεβαιώσει ή να καταρρίψει διάφορες υποθέσεις που μπορούμε να κάνουμε σε εμπειρικό επίπεδο. Σε κάθε περίπτωση, η ποιοτική ανάλυση που φαίνεται να συμπληρώνει την ποσοτική είναι επίσης απαραίτητη και ανεκτίμητη, και μάλιστα η άποψή μας είναι ότι η ποσοτική ανάλυση απλώς υποστηρίζει την ποιοτική, που παραμένει κεντρική στη γλωσσολογική έρευνα. Πάντως, πρέπει να αποδεχτούμε ότι συχνά η ποσοτική ανάλυση μπορεί να αναδείξει φαινόμενα που δεν υποψιαζόμαστε.

Ποσοτική ανάλυση της άρνησης

Προκειμένου να καταγράψουμε τη συχνότητα της εμφάνισης άρνησης στο κειμενικό μας σώμα, εξετάσαμε τη συχνότητα εμφάνισης των αρνητικών μορίων της ελληνικής: 'δεν', 'δε', 'μην', 'μη', 'όχι' και 'no' (καθώς υπάρχει μερική ανάμειξη αγγλικών στοιχείων). Η λίστα συχνότητας (η λίστα των λέξεων του κειμενικού σώματος με την αντίστοιχη συχνότητα), ανέδειξε τις αναφερόμενες παρακάτω θέσεις των αρνητικών μορίων στο σώμα συνθημάτων (πίν. 1), ενώ στον πίνακα 2 παρατίθενται οι συχνότητες και θέσεις των στο αντίστοιχο σώμα κειμένων της εφημερίδας 'Καθημερινή':

Πίν. 1. Συνθήματα: Συχνότητα αρν. μορίων Πίν. 2. 'Καθημερινή': Συχνότητα αρν. μορίων

Μόριο	Θέση	Συχνότητα	Μόριο	Θέση	Συχνότητα
δεν	9	143	δεν	23	83
όχι	33	42	μη	100	11
μην	50	25	όχι	199	7
δε	54	23	μην	425	4
no	111	10			
μη	184	7			
Σύνολο:		250	Σύνολο:		105

Βλέπουμε ότι η συχνότητα των αρνητικών μορίων στο σώμα των συνθημάτων είναι 2,38 φορές μεγαλύτερη από αυτή του σχεδόν ισομεγέθους σώματος της 'Καθημερινής'

Αντίστοιχα, τα αρνητικά μόρια στα σώματα ΣΕΚ και στο υποσύνολο από τον ΕΘΕΓ έχουν τις παρακάτω συχνότητες και θέσεις (πίν. 3 και 4 αντίστοιχα):

Πίν. 3. ΣΕΚ: Συχνότητα αρν. μορίων

Πίν. 4. ΕΘΕΓ: Συχν. αρν. μορίων, Στατιστ. (%)

Μόριο	Θέση	Συχνότητα	Μόριο	Συχνότητα	Στατιστ. Συχν
δεν	24	164148	δεν	326	5,29‰
όχι	76	23912	όχι	64	1,038‰

Δεν	78	23696	μη	27	0,438‰
			μην	16	0,259‰
			δε	16	0,259‰ ⁹
(Ίδια νούμερα για 'μην/δεν' όπως στο ΕΘΕΓ)					

Στον πίνακα 5 τώρα, μπορούμε να δούμε συγκριτικά όλα τα αποτελέσματα:

Πίν. 5. Συνολικός πίνακας αρνητικών μορίων σε όλα τα σώματα

Σώμα	Περιγραφή	Σύνολο μορίων:	Συχν.Εμφαν.	Στατιστ.Συχν
ΕΘΕΓ	Γνώμη, διαδίκτυο (61620 λέξεις)		449	7,25‰
ΣΕΚ	Γενικό			3,86‰
Καθημερινή	Πολιτικοκοιν. άποψη (12200 λέξεις)		105	8,58‰
Συνθήματα	Πολιτικοκοιν. άποψη (11500 λέξεις)		250	23,87‰

Επιπρόσθετα ποσοτικά στοιχεία, Συζήτηση των αποτελεσμάτων

Από του πίνακες των αποτελεσμάτων της ποσοτικής ανάλυσης, είναι εμφανές ότι το σώμα των συνθημάτων δρόμου παρουσιάζει ένα πολύ μεγάλο ποσοστό άρνησης όπως αυτή εκφέρεται με τα αρνητικά μόρια, ήτοι η συχνότητα των μορίων είναι σχεδόν 3 φορές μεγαλύτερη από το περίπου αντίστοιχο σώμα της 'Καθημερινής', αν κανείς λάβει υπόψη ότι το τελευταίο είναι και λίγο μεγαλύτερο. Επιπλέον, το 'δεν' κατέχει την 9^η θέση στη λίστα των πιο συχνών λέξεων στο σώμα των συνθημάτων, ενώ αντίστοιχα στο σώμα της εφημερίδας βρίσκεται στην 23^η θέση (όπως και στο ΣΕΚ), και στο γενικό σώμα του ΕΘΕΓ κατέχει την 18^η θέση.

Ένα πρόσθετο στοιχείο που μπορούμε να προσέξουμε στο σώμα των συνθημάτων είναι ότι στη λίστα των πρώτων 100 συχνότερων λέξεων εμπεριέχονται τα μόρια 'δεν', 'όχι', 'μην', 'δε', με μόνη εξαίρεση το 'μη' στη θέση 184. Αντίστοιχα, στην 'Καθημερινή' μόνο το 'δεν' κατέχει τη θέση 23, ενώ το 'μη' μόλις που καταλαμβάνει την 100^η θέση. Η διαφορά μεταξύ των σωμάτων ως προς τον εντοπισμό αλλά και τη λειτουργία των αρνητικών μορίων καθίσταται μεγαλύτερη αν κανείς αναλογιστεί τη γνωστή δομή 'όχι μόνο... αλλά' που δεν λειτουργεί αρνητικά αλλά επιδοτικά. Στο ΣΕΚ το 'όχι' συμπλέκεται με το 'μόνο(ν)' στη μη-αρνητική δομή 'όχι μόνο... αλλά' 6078 φορές, επομένως η εμφάνιση αυτών των αρνητικών μορίων στο γενικό σώμα σε ποσοστό 3,86‰ μειώνεται περαιτέρω. Ενδεικτικά, παραθέτουμε στον πίνακα 6 μερικά συμπλέγματα (clusters) του 'όχι' (δηλαδή, ποια είναι η επόμενη λέξη μετά το 'όχι') στο ΣΕΚ και παράλληλα στο σώμα των συνθημάτων:

Πίν. 6. Συμπλέγματα του 'όχι'

ΣΕΚ	Συχν. Εμφάν.	Συνθήματα
όχι μόνο	5471	όχι shopping
όχι για	741	όχι στο ιδεολογημα
όχι με	737	όχι στην καταστροφή
όχι δεν	707	όχι στην υποθαλάσσια
όχι και	674	όχι με «€»
όχι να	583	όχι στο ξεπούλημα
όχι μόνον	583	<u>όχι μόνο</u> (2 εμφανίσεις μόνο στις
όχι όμως	514	42)
όχι το	511	όχι διαπραγματεύσεις

Η διαφορά είναι εμφανής. Ενώ στο ΣΕΚ το ‘όχι’ συμπλέκεται με προθέσεις, συνδέσμους, κλπ., δηλ. κυρίως με λειτουργικές λέξεις, στα συνθήματα ακολουθείται κυρίως από ουσιαστικά, δηλ. αναιρεί λέξεις περιεχομένου, σαφώς εκφράζοντας ιδιαίτερες απόψεις. Το συνολικό συμπέρασμα που εξάγεται με ασφάλεια είναι ότι η άρνηση μέσω των αρνητικών μορίων που εξετάσαμε είναι σημαντικά συχνότερη από ό,τι σε άλλα, αντίστοιχα και μη, σώματα κειμένων. Επιπλέον, επιλέξαμε να αγνοήσουμε άλλους τρόπους εκφοράς της άρνησης ή και αντίθεσης, π.χ., λέξεις όπως το ρήμα ‘αρνούμαι’ (‘Αρνηθείτε τους ρόλους που σας δώσανε!’), αντωνυμίες/επιρρήματα όπως ‘κανείς’, ‘καμιά’, ‘τίποτε’, ‘ποτέ’ (negative polarity items), αλλά και συνδετικά όπως ‘ούτε... (ούτε)’ (βλ. εικ. 2 με καθαρή άρνηση), είτε διότι και μόνο η επικέντρωση στα αρνητικά μόρια μας έδωσε επαρκή αποτελέσματα για να στοιχειοθετήσουμε την κατά πολύ αυξημένη άρνηση στο σώμα, είτε διότι αυτές οι λέξεις μπορεί να συνυπάρχουν με αρνητικά μόρια (αν και όπως είναι φανερό από την εικ. 2, λόγω της σύντμησης του μηνύματος και της μεγάλης απουσίας ρημάτων, η καταμέτρηση αυτών των λέξεων με αρνητικό πρόσημο θα ήταν χρήσιμη).

Ενδιαφέρον, επίσης, παρουσιάζει η σύμπλεξη του ‘δεν’ (clusters) στα συνθήματα. Από τις 143 εμφανίσεις του στο σώμα (βλ. πίν. 1, θέση 9), μόνο στις 21 συνάπτεται με ρήμα σε συνοπτική όψη, ήτοι ποσοστό 14%, ενώ η συντριπτική πλειοψηφία των συνάψεων του γίνεται με μη συνοπτική όψη ρήματος και μάλιστα σε ενεστωτικό χρόνο ή σε άχρονες ‘προτάσεις’. Η σημασία αυτής της παρατήρησης έγκειται στο ότι η μη συνοπτική όψη εκφέρει τις αιώνιες αλήθειες όπως επεσήμανε ο Lyons (1977: 680, ‘timeless or omnitemporal propositions’). Προς επίρρωση αυτής της παρατήρησης, αξ σημειωθεί ότι οι 33 συνάψεις του ‘δεν’ γίνονται με το στατικό ρηματικό τύπο ‘είναι’, που μαζί εκφέρουν τις απόψεις των συγγραφέων των συνθημάτων ως αδιαμφισβήτητες αλήθειες ή θέσφατα, κυρίως στη δομή ‘δεν είναι X, ... είναι Y’, (δεν είναι ζωή... ζωή, δεν είναι ιδεολογία, αλλά, δεν είναι παιδιά των, δεν είναι δικαίωμα είναι, δεν είναι ντροπή...είναι, δεν είναι ο καπιταλισμός, δεν είναι φυσική, είναι, κ.ά. παρόμοιες συνάψεις).

Αξίζει να σημειώσουμε ότι ο ρηματικός τύπος ‘είναι’ καταγράφεται ως η 3^η πιο συχνή λέξη με 229 εμφανίσεις στο σώμα των συνθημάτων, ενώ αντίστοιχα στην εφημερίδα βρίσκεται στη θέση 26 με 77 εμφανίσεις, όπως δείχνει ο πίνακας 7.

Πίν. 7. Συχνότητα του ‘είναι’ στα σώματα

Σώμα	Λέξη	Θέση	Εμφανίσεις/Συχν.
ΣΕΚ (30χιλ.λέξεις)	είναι	14	229042, 7,76%
Καθημερ. (12200)	είναι	26	77, 6,28%
Συνθήμ. (11500)	είναι	3	229, 21,87%
			31 σε σύνταξη με ‘δεν’

Λόγω του συντόμου των μηνυμάτων είναι λογικό να μην περιέχουν συνδέσμους τα συνθήματα δρόμων. Πράγματι, ενώ ο σύνδεσμος ‘και’ είναι η πρώτη πιο συχνή λέξη στα υπάρχοντα ελληνικά σώματα κειμένων, στα συνθήματα βρίσκεται στην 5^η θέση, όπως φαίνεται στον πίνακα 8:

Πίν. 8. Συχνότητα του ‘και’ στα σώματα

Σώμα	Λέξη	Θέση	Εμφανίσεις/Συχν.
ΣΕΚ (30χιλ.λέξεις)	και	1	918730, 31,14%
Καθημερ. (12200)	και	1	328, 26,78%
Συνθήμ. (11500)	και	5	183, 17,47%

Αν εξετάσουμε τις εμφανίσεις του ‘και’ στα συνθήματα, θα δούμε ότι κυρίως συνδέει ονοματικές φράσεις ή απλώς επίθετα, και σπάνια εμφανίζεται ως προτασιακός σύνδεσμος. Η απουσία συνδέσμων προσθέτει στο χαρακτήρα του λόγου των συνθημάτων, που είναι βραχύς, ασύνδετος, κοφτός (staccato), με πύκνωση λέξεων περιεχομένου και σχεδόν παντελή απουσία ρημάτων (π.χ., ‘Εμπρός για το χάος’), ιδίως των λεγομένων light verbs, που δεν έχουν λεξική βαρύτητα (βλ. εικ. 2, όπου το ‘δεν έχουμε’ παραλείπεται ως ευκόλως εννοούμενο). Η μειωμένη συχνότητα του ‘και’, συνάμα με την άχρονη ατελεύτητα, δηλαδή, διηνεκή, αληθειακότητα των ενεστωτικών, μη συνοπτικών ρηματικών τύπων (όταν το ρήμα είναι απαραίτητο), καθιστούν το λόγο των συνθημάτων ακόμη πιο αποφθεγματικό, προσδίδοντάς του έτσι ακόμη μεγαλύτερο αέρα και τόνο αιώνιων αληθειών και ακαταμάχητης σοφίας ή γνωσιολαγνείας. Οι συγγραφείς τους αναδύονται μέσα από τα μηνύματά τους ως αδιαμφισβήτητοι κάτοχοι της μιας και μοναδικής αλήθειας που κατά κανόνα αντίκειται σε θεσμούς και σε ό,τι είναι ευρέως αποδεκτό από την κοινωνία.

Επιπλέον, το εργαλείο ANTCOINC μας δίνει τη δυνατότητα να δούμε τη διαφορετικότητα στις λέξεις περιεχομένου μεταξύ διαφόρων κειμένων. Ως γνωστό, οι πρώτες πιο συχνές λέξεις σε κάθε κείμενο είναι οι λειτουργικές λέξεις, αλλά η συχνότητα λέξεων περιεχομένου είναι πάντα ενδεικτική του είδους των κειμένων. Οι πρωτοεμφανιζόμενες ως συχνότερες λέξεις περιεχομένου στην εφημερίδα εμφανίζονται στον πίνακα 9:

Πίν. 9. Ιδιαιτερότητα λεξιλογίου (keyness) στα 2 σώματα

Καθημερινή			Συνθήματα		
Θέση	Εμφάνιση	Λέξη	Θέση	Εμφάνιση	Λέξη
29	56	ευρώ	28	45	λευτεριά
39	30	δημόσιο	31	43	μπάτσοι
42	29	κυβέρνηση	36	40	ζωή
48	22	ελλάδα	39	35	φωτιά
50	21	μείωση	43	29	αφεντικά
60	17	οικονομικών	53	24	κράτος
66	16	οφειλές	62	20	δημοκρατία
67	16	υπουργός	66	18	δουλειά
68	15	μέτρα	75	16	πόλεμος
70	15	πρόγραμμα	77	15	αλληλεγγύη
71	15	πρώτη	79	15	τρομοκρατία

Οι επόμενες συχνότερες λέξεις στο σώμα συνθημάτων είναι: θάνατος, θέλουμε, παιδεία, δολοφόνοι, εξέγερση, επανάσταση, τράπεζες.

Συμπερασματικά

Η ποσοτική ανάλυση των συνθημάτων ανέδειξε:

1. Ένα ξαιρετικά μεγάλο ποσοστό αρνητικών μορίων σε σύγκριση με άλλα σώματα.
2. Εξαιρετικά μεγάλη συχνότητα του ‘είναι’.
3. Πολύ μειωμένη συχνότητα του ‘και’ (5^η θέση, 17,47%), ενώ κατέχει την 1^η θέση σε συχνότητα σε όλα τα άλλα σώματα.

4. Ιδιαίτερο λεξιλόγιο συγκρινόμενο με άλλα σώματα, με ιδιαίζοντως φορτισμένες λέξεις με περιεχόμενο που παραπέμπει σε καταστροφή και ανατροπή, αλλά και ομαδικότητα (αφεντικά, μπάτσοι, θάνατος, φωτιά, τρομοκρατία, πόλεμος, αλληλεγγύη, θέλουμε [σε άπληθ. πρόσ.], κλπ.).

Τα παραπάνω ευρήματα υποστηρίζουν το συμπέρασμα ότι, πράγματι, τα συνθήματα δρόμου αποτελούν ένα ιδιαίτερο κειμενικό είδος.

Η άρνηση στο λόγο, όταν παρουσιάζεται σε εξαιρετικά υψηλή συχνότητα, όπως εδώ, είναι φυσικό να εκφέρει αρνητισμό, αρνητικές κρίσεις ή εκτιμήσεις, μη αποδοχή, αντιπαλότητα, εναντίωση, ανταγωνισμό, με στόχο τη δημιουργία εναλλακτικής κοινής γνώμης, ή ακόμη και με στόχο την ανατροπή καταστάσεων. Το εύρημα 2, συνάδει με το 1, δηλαδή, το 'είναι' της 'αιώνιας' αλήθειας, της βεβαιότητας, ή ακόμη και του γεγονότος, είτε συνάπτεται με άρνηση (αρνητικά μόρια) είτε σε κατάφαση συνεισφέρει στην αληθοέπεια των λεγομένων.

Επιγραμματικά, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι:

5. Η ποσοτική ανάλυση στοιχειοθετεί ότι δικαίως οι συγγραφείς των συνθημάτων στους τοίχους χαρακτηρίζονται ως αναρχικοί, αντι-εξουσιαστές.
6. Η επισήμανση λέξεων ιδιαίτερου περιεχομένου που απαντώνται μέσα στις πρώτες 100 συχνότερες λέξεις περαιτέρω υποστηρίζει τα συμπεράσματα 4 και 5.
7. Σημαιολογική ποσοτική ανάλυση όλου του σώματος και σύγκρισή του με γενικό σώμα θα επιβεβαίωνε την ιδιαίτερη σημασιολογική τους απόκλιση και φόρτιση, αλλά κυρίως θα απαντούσε σε επί μέρους ερωτήματα, όπως αν υπάρχει εκφορά ανταγωνιστικότητας ή αντικρατισμού, κατά πόσο πρεσβεύουν βία, ανατροπή, κλπ.

Πάντως, μια απλή ματιά στις πιο συχνές λέξεις θα μας έπειθε ότι οι συγγραφείς των συνθημάτων δρόμου μάλλον δεν είναι αναρχικοί-σκεπτικιστές, αλλά, πάλι, ότι μάλλον η πρακτική αυτή εντάσσεται στη μετεξελιγμένη μορφή του αναρχισμού ως αποσπασματική δραστηριότητα που εκφέρει κατ' αρχάς την έντονη αντίρρηση σε κοινωνικούς θεσμούς (σχολείο, παιδεία, εργασία) και σε 'αυταρχικές' δομές, όπως αστυνομία (μπάτσοι), κυβέρνηση, τράπεζες (φωτιά στις τράπεζες!), κλπ., αλλά και ως μορφή καλέσματος, συστράτευσης και συσπείρωσης σε ομαδικές ή ατομικές 'αγωνιστικές' πράξεις (βλ. τη συχνή δομή 'Εμπρός για το X!'). Χρειάζεται, όμως, επίμονη και επίπονη σημασιολογική ανάλυση, και όχι μόνο, αν θέλουμε να επιχειρήσουμε απαντήσεις σε σημαντικότερα ερωτήματα σχετικά με την ιδιαίτερη ιδεολογία που εκφράζουν μέσω των συνθημάτων αυτών οι συγγραφείς τους, για την ταυτότητά τους όπως αυτή συγκροτείται μέσα από τα μηνύματα αυτά, αλλά και επιτόπια κοινωνιολογική έρευνα για την πρόσληψη και τον αντίκτυπο που πιθανόν να δημιουργείται στην κοινωνία από τη δραστηριότητα αυτή και τα δημιουργήματά της, τα συνθήματα δρόμου (βλ. Kitis, 2013).

* Ευχαριστούμε τον Tony MacEnery και την ομάδα στο UCREL.

Βιβλιογραφία

- Clark, J. 1978. "What is anarchism?" In J. R. Pennock & J. W. Chapman (eds.), *Anarchism*. NY, New York University.

- Goutsos, D. 2010. "The Corpus of Greek Texts: A reference corpus for Modern Greek". *Corpora* 5 (1), 29-44. <http://www.philology.uoc.gr/conferences/6thICGL>
- Kitis, E.D. 2011. "The subversive poetics of a marginalized discourse and culture". In E. Foust, and S. Fuggle (eds.), *Word on the Street*. London: IGRS Books, 53-70.
- Kitis, E.D. 2013. *Street slogans in Thessaloniki, Greece: The genre, social practice and recontextualizations of an anti-authoritarian youth culture*. Ph.D. Thesis, King's College, London.
- Kitis, E.D. 2014. The anti-authoritarian chóros: A space for youth socialization and radicalization in Greece (1974-2010). *Journal for the Study of Radicalism* 8(2).
- Levy, C. 2010. "Social Histories of Anarchism". *Journal for the Study of Radicalism* Volume 4(2), 1-44.
- Lyons, J. 1977. *Semantics*, V2. Cambridge, Cambridge University Press.
- Mazower, M. 2013. *A new age of extremes? Historical reflections on the politics of the present crisis*. 18th Annual Kimon Friar lecture at DERE, The American College of Greece.
- McLaughlin, P. 2007. *Anarchism and authority: A philosophical introduction to classical anarchism*. Aldershot, UK, Ashgate.
- Παπαβασιλείου, Κ. 2011. "Κειμενογλωσσική ανάλυση των γκράφιτι". Ομιλία στην 6η Συνάντηση Εργασίας Μεταπτυχιακών Φοιτητών Τμήματος Φιλολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 13-15 Μαΐου 2011.
- Scollon, P. & Scollon, S. W. 2003. *Discourses in place: Language in the material world*. London and New York, Routledge.